नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको स्नातकोत्तर तह (एम.ए.)
दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोधकर्ता
मोहन भट्टराई
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७०

प्रा.डा. व्रतराज आचार्य
शोधनिर्देशक
त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली
केन्द्रीय विभाग

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा साकाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्‌वितीय वर्षका छात्र मोहन भट्टराईले **नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँले बडो मिहिनेतसाथ तयार पारेको यस शोधकार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु र शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०/११/२१ गते
(05 march, 2014)

....
डा. व्रतराज आचार्य
(प्राध्यापक)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र मोहन भट्टराईले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको **नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध पत्र मूल्याङ्कन समिति

(१) डा. जीवेन्द्र देव गिरी ....
(नि. विभागीय प्रमुख)

(२) प्रा. डा. व्रतराज आचार्य ....
(शोध निर्देशक)

(३) उप प्रा. भुवन न्यौपाने ....
(बाह्य परीक्षक, त्रिचन्द्र ब. क्या.)

मिति : २०७०/११/२५ गत
(09 march, 2014)

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोध पत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष नेपाली वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनको लागि मैले आदरणीय गुरू प्रा.डा. व्रतराज आचार्य ज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । शोधपत्र लेख्नको सिलसिलामा विविध व्यस्तताका बीच पनि अमूल्य समय निकाली आवश्यक सहयोग, सुझाव तथा प्रोत्साहन प्रदान गर्नु भएकोमा उहाँप्रति हार्दिक श्रद्धासुमन व्यक्त गर्दछु ।

शोधकार्य आफैँमा एउटा जटिल कार्य हो । त्यसमा पनि भाषा विषयको शोध कार्य झनै चुनौतिपूर्ण हुने गर्दछ । यस कार्यको लागि सल्लाह तथा प्रेरणा प्रदान गर्नु हुने विभागका प्रमुख गुरु प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतमप्रति र "नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययनको शोध प्रस्ताव स्वीकृत गरी शोधकार्य गर्नका लागि आवश्यक सल्लाह दिई उत्प्रेरित गर्नु हुने गुरुवर्ग तथा प्रस्तुत शोध कार्य गर्न अवसर जुटाइ दिने नेपाली केन्द्रीय विभाग प्रति पनि म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधकार्य निर्माणका क्रममा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग पुऱ्याउने आदरणीय दाजु गोपाल जोगाई, देव्रत धिमिरे, भाइ, सन्तोष, हरि बहिनी सारदा, सञ्जीता, सुजाता, रञ्जीता प्रति आभारी छु । सहयोग गर्ने साथीहरु लक्ष्मण, राजेन्द्र, मेगराज सधन्यवाद । केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुर, तथ्याङ्क विभाग पुस्तकालय, एशियाली अनुसन्धान केन्द्र पुस्तकालय, गुवाहाटी केन्द्रीय पुस्तकालय प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । भाषा सम्पादन तथा प्रतिवेदन तयार गर्न मद्दत गर्ने मित्र विमल बेकामेप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । त्यस्तै जीवनका विभिन्न पीडा र कठिनाईहरूलाई पन्छाएर अध्ययन कार्यमा सधैँ हौसला प्रदान गर्नु हुने पीता ज्ञान भट्टराई र माता सीता भट्टराईप्रति सधैँ ऋणी छु । शोध पत्र तयार गर्दा भाषाबारे केही सुझाव दिई सघाउ पुऱ्याउने गुरुजन, इष्टमित्रलाई कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत शोधपत्र समूचित मूल्याङ्कनको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति :-२०७०/११/२१ गते

....

मोहन भट्टराई
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

शैक्षिक सत्र :-२०६७–२०६८

क्रमाङ्क : ११९

अध्याय एक

शोध परिचय

१.१	शोध परिचय	१
१.२	समस्या कथन	२
१.३	शोधको उद्देश्य	२
१.४	पूर्व कार्यको समीक्षा	२
१.४.१	नेपाली व्याकरणको अध्यय परम्परा	२
१.४.२	असमिया भााषको व्याकरण परम्परा	४
१.५	अध्ययनको औचित्य	४
१.६	अध्ययनको क्षेत्र र सीमा	६
१.७	शोधविधि	६
१.७.१	साम्रग्री सङ्कलन विधि	६
१.७.२	सामग्री विश्लेषण विधि	६
१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	७

अध्याय दुई

नेपाली भाषा र असमिया भाषाको पारिवारिक तथा सम्बन्ध

२.१	नेपाली भाषा	८
२.१.१	उद्भव र विकास	८
२.१.२	विस्तार क्षेत्र र भाषिका	९
२.१.३	सामाजिक भूमिका	११
२.१.४	साहित्यिक रूपरेखा	१२
२.१.५	सामान्य विशेषता	१३
२.२	असमिया भाषा	१६
२.२.१	उद्भव र विकास	१६
२.२.२	विस्तार क्षेत्र र भाषिका	१७
२.२.३	असमिया भाषाको उपभाषा	१७

२.२.४ सामाजिक भूमिका १८

२.२.५ साहित्यिक रूपरेखा १९

२.२.६ सामान्य विशेषन २१

२.३ नेपाली असमिया भाषाको : पारस्परिक सम्बन्ध २३

२.४ निष्कर्ष २३

अध्याय तिन

व्याकरणिक शब्दवग

३.१ भूमिका २५

३.१.१ नाम २६

३.१.२ सर्वनाम २९

३.१.३ विशेषण ३३

३.१.४ क्रियापद ३७

३.१.५ क्रिया विशेषण ४०

३.१.६ नामयोगी ४२

३.१.७ संयोजक ४४

३.१.८ निपात ४५

३.१.९ विस्मयादिबोधक ४६

३.२ निष्कष ४७

अध्याय चार

नामिकपदका व्याकरणिक कोटि

४.१ भूमिका ५०

४.२ लिङ्ग व्यवस्था ५०

४.२.१ नाममा लिङ्ग ५१

४४.३ नेपाली र असमिया भाषामा वचन व्यवस्था ५२

२.२ विशेषणमा लिङ्ग ५३

४.३.१ नाममा वचन ५४

४.३.२ सर्वनाममा वचन ५५

४.३.३ विशेषणमा वचन ५६
४.३.४ स्वामित्व बोधक वचन ५६
४.४ पुरुष व्यवस्था ५७
४.४.१ प्रथम पूरुष ५७
४.४.२ द्वितीय पुरुष ५७
४.४.३ तृतीय पुरुष ५८
४.५ कारक विभक्ति व्यवस्था ५८
४.५.१ रुप तत्वका आधारमा कारक ५९
४.६.२ वाक्यात्मक सम्बन्धको आधारमा कारक र विभक्ति ६०
४.७ निष्कष ६३

अध्याय पाँच

क्रियापदका व्याकरणिक कोटिहरु

५.१ परिचय ६४
५.२ काल व्यवस्था ६४
५.२.१ भूत काल ६५
५.२.२ वर्तमान काल ६६
५.२.३ भविष्यत काल ६८
५.३ पक्ष व्यवस्था ६९
५.३.१ सामान्य पक्ष ७०
५.३.२ अपूर्ण पक्ष ७०
५.३.३ पूर्ण पक्ष ७१
५.३.४ अभ्यस्त पक्ष ७१
५.३.५ अज्ञात पक्ष ७२
५.४ भाव ७३
५.४.१ सामान्याथ ७४
५.४.२ इच्छाथ ७४
५.४.३ आज्ञार्थ ७५

५.४.४ सम्भावनार्थ ७६
५.४.५ सङ्केतार्थ ७७
५.५ वाच्य ७७
५.५.१ कर्तृवाच्य ७८
५.५.२ कर्मवाच्य ७८
५.५.४ भाववाच्य ७९
५.६ ध्रुवीयता (करण/अकरण) ७९
५.७ निष्कर्ष ८०

अध्याय छ

उपसंहार तथा निष्कर्ष

६.१ उपसंहार ८२
६.२ निष्कर्ष ८२

सन्दर्भ सामग्री सूची